

TALABA-YOSHLARNI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHNING ZARURATI

Shermatova Dilfuza Yakubjanovna

Namangan Davlat Texnika Universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida Dotsenti
(shermatovadilfuza57@gmail.com)

Annotatsiya: Mazkur maqolada talaba-yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning dolzarbligi, bu tarbiyaning shaxs kamoloti va jamiyat taraqqiyotidagi o'rni, shuningdek, zamonaviy tahdidlar sharoitida yosh avlodni ezgulik, halollik, vatanparvarlik, milliy qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalashning samarali usullari yoritilgan. Muallif talaba-yoshlar bilan ishlashning psixologik, pedagogik va ijtimoiy jihatlarini chuqur tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviy tarbiya, axloqiy qadriyatlar, yoshlar, talabalar, kamolot, vatanparvarlik, ta'lim-tarbiya.

Abstract: This article discusses the relevance of spiritual and moral education of students and youth, the role of this education in personal development and social development, as well as effective methods of educating the younger generation in the spirit of goodness, honesty, patriotism, and loyalty to national values in the face of modern threats. The author deeply analyzes the psychological, pedagogical, and social aspects of working with students and youth.

Keywords: spiritual education, moral values, youth, students, development, patriotism, education.

Аннотация: В данной статье рассматривается актуальность духовно-нравственного воспитания учащейся молодежи, роль этого воспитания в развитии личности и общественном становлении, а также эффективные методы воспитания подрастающего поколения в духе добра, честности, патриотизма, преданности национальным ценностям в условиях современных угроз. Автор глубоко анализирует психологические, педагогические и социальные аспекты работы с учащейся молодежью.

Ключевые слова: духовное воспитание, нравственные ценности, молодежь, студенты, зрелость, патриотизм, воспитание.

Kirish

Har bir davlat o'zining taraqqiyot yo'lida, avvalo, ma'naviy yetuk va axloqli insonlarni tarbiyalashni bosh maqsad qilib belgilaydi. Zero, ma'naviy-axloqiy boylikka ega bo'lmagan jamiyat hech qachon barqaror taraqqiyot sari qadam qo'ya olmaydi. O'zbekiston Respublikasida yoshlar siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida talaba-yoshlarning ma'naviy va axloqiy kamolotiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu

bejiz emas: aynan talaba-yoshlar – ertangi kunning muhandislari, siyosatchilari, olimlari va jamiyat poydevorini mustahkamlovchi kuchli tafakkur egalaridir.

Globallashuv, axborot texnologiyalari rivojlanishi va ochiq axborot maydonida yoshlarga bo'lgan tahdidlar kuchayib borayotgan hozirgi davrda ularning ma'naviy immunitetini mustahkamlash dolzarb masalalardan biriga aylangan. Yoshlik – bu shaxs shakllanishining eng mas'uliyatli bosqichi bo'lib, aynan shu davrda insonning axloqiy qarashlari, hayotiy pozitsiyasi va ongli tanlovlari vujudga keladi. Oliy ta'lim muassasalari esa faqat ilm beruvchi emas, balki komil insonni tarbiyalovchi muqaddas maskandir.

Shu bois, ushbu maqolada talaba-yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning zarurati, bu borada uchrayotgan muammolar va ularga qarshi kurashishning samarali yo'llari chuqur tahlil qilinadi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mohiyati va ahamiyati

Ma'naviy-axloqiy tarbiya – bu insonning ongli ravishda jamiyatda qabul qilingan axloqiy mezonlarga asoslangan xulq-atvorini shakllantirishga qaratilgan pedagogik, ijtimoiy va ruhiy jarayondir. Bunday tarbiya nafaqat shaxsiy kamolot, balki butun jamiyatning axloqiy salomatligini belgilovchi muhim omildir.

Ma'naviy tarbiya – bu ruhiy boyliklar: vatanparvarlik, halollik, shukronalik, sabr-toqat, hurmat, insonparvarlik kabi fazilatlarni yosh avlod ongiga singdirish demakdir. Axloqiy tarbiya esa o'z navbatida insonning ichki dunyosi – halol mehnatga bo'lgan munosabat, odob-axloq, kattalarga hurmat, kichiklarga mehr, jamoa bilan ishlash madaniyati, ijtimoiy mas'uliyat singari jihatlarni shakllantiradi.

Bugungi kunda jamiyatimiz oldida turgan ko'plab muammolarning ildizi aynan ma'naviy va axloqiy tushunchalarning yetarlicha shakllanmaganligida namoyon bo'lmoqda. Masalan, korrupsiya, zo'ravonlik, madaniyatsizlik, befarqlik kabi illatlar ma'naviy tarbiyaning susayganidan dalolatdir. Shu sababli, har qanday islohotlar avvalo inson qalbini poklash, uning axloqiy dunyosini boyitish bilan boshlanishi lozim.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya oliy ta'limda ham asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lishi kerak. Chunki aynan talaba davri shaxsning mustaqil fikr yurita boshlaydigan, o'z hayot yo'lini tanlaydigan bosqichidir. Bu davrda berilgan to'g'ri tarbiya butun umrga asos bo'lib xizmat qiladi.

Talaba-yoshlar tarbiyasida mavjud muammolar

Zamonaviy hayot sharoitida talaba-yoshlar tarbiyasida bir qancha murakkab va ko'p qirrali muammolar mavjud. Ularni quyidagicha guruhlash mumkin:

1. Axborot xurujlari va virtual muhitdagi xavf-xatarlar

Bugungi kunda internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari yoshlarning ongini shakllantiruvchi asosiy vositaga aylangan. Biroq, bu axborot oqimi ko'pincha noto'g'ri qadriyatlarni targ'ib qiladi: iste'molchilik, yengil hayot tarzini ma'qullash, zo'ravonlikni normallashtirish kabi holatlar yosh ongiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

2. Tarbiya bo'yicha oilaviy befarqlik yoki bo'shliq

Ko'pgina hollarda ota-onalarning bandligi, iqtisodiy muammolar yoki tarbiya borasida yetarli bilim ega emasligi yoshlarning ma'naviy qashshoqligiga sabab bo'lmoqda. Oila

va ta'lim muassasasi o'rtasidagi uzviy aloqa yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan hollarda, bu holat yanada chuqurlashadi.

3. Individualizm va befarqlik kayfiyati

Global madaniyatning ta'sirida ko'plab yoshlar o'zining milliy ildizlaridan, qadriyatlaridan uzoqlashmoqda. Jamiytdagi muammolarga nisbatan befarqlik, o'z manfaatini umumiy manfaatdan ustun qo'yish, jamiyatda faol bo'lishga bo'lgan istakning susaygani sezilmoqda.

4. Oliy ta'lim tizimida tarbiya masalasiga ikkinchi darajali qaralishi

Ba'zi oliy o'quv yurtlarida dars jarayonlari asosan ilmiy bilim berishga qaratilgan bo'lib, ma'naviy-axloqiy tarbiya darsdan tashqari faoliyat sifatida ko'riladi. Bu esa uni yetarlicha tizimli olib borishga xalaqit beradi.

5. Motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan qiziqishning susayishi

Ko'plab talabalar hayotiy maqsadini anglab yetmagan, shaxsiy o'sishga, o'z ustida ishlashga qiziqish bildiravermaydi. Bu esa ularning ijtimoiy faolligini, axloqiy barqarorligini pasaytiradi.

6. Ijtimoiy tengsizlik va ruhiy tushkunlik

Ba'zida talabalar o'z ijtimoiy holatini boshqalar bilan taqqoslab, komplekslarga tushadi, jamiyatda o'z o'rnini topishga bo'lgan ishonchini yo'qotadi. Bu ruhiy tushkunlik holatlari ma'naviy inqirozga olib kelishi mumkin.

Talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning asosiy yo'nalishlari

Talaba-yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini ta'lim-tarbiya jarayoniga izchil tatbiq etish uchun quyidagi asosiy yo'nalishlarda tizimli va uzluksiz ishlar olib borilishi lozim:

1. Vatanparvarlik va fuqarolik ongini shakllantirish

Yurtga, xalqqa sadoqat, milliy iftixor tuyg'usi talaba yoshlarning ichki dunyosida asosiy ustun bo'lishi lozim. Shu bois oliy ta'lim muassasalarida Vatanimiz tarixi, buyuk ajdodlarimizning ilm-fan, adabiyot, siyosatdagi xizmatlarini chuqur o'rganishga yo'naltirilgan darslar, muzeylarga tashriflar, vatanparvarlik aksiyalari tashkil etilishi muhim.

2. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib qilish

Talabalar orasida halollik, mehnatsevarlik, odoblilik, sabr-toqat, sadoqat, bag'rikenglik, insonparvarlik kabi qadriyatlarni targ'ib etish orqali jamiyatda barqarorlik va totuvlikni mustahkamlash mumkin. Buning uchun turli mavzularda ochiq darslar, davra suhbatlari, adabiy kechalar o'tkazilishi lozim.

3. Madaniy merosga hurmatni singdirish

Talabalarni o'z tarixiy ildizlariga, madaniy va diniy merosga hurmat ruhida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb vazifasidir. Yodgorliklarga ekskursiyalar, qadimiy manbalarni o'rganish, madaniy-ma'rifiy loyihalarda ishtirok etish bunga katta hissa qo'shadi.

4. Axloqiy mas'uliyat va shaxsiy intizomni shakllantirish

O'zini tutish madaniyati, ijtimoiy muhitga nisbatan mas'uliyatli munosabat, o'z harakatlari uchun javob berish odatini yoshlar ongiga singdirish orqali ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli bo'lishi ta'minlanadi.

5. Ijtimoiy faoliyatga jalb etish

Talabalarni ijtimoiy hayotga jalb etish – ularning liderlik, tashkilotchilik, muloqot va jamoa bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bunga universitet ichki klublari, yoshlar ittifoqi, talabalar kengashi, ko‘ngillilar harakati katta imkoniyat yara tadi.

6. Diniy-ma’rifiy savodxonlikni oshirish

Diniy ekstremizm va radikalizmga qarshi kurashishning eng samarali yo‘li – bu talabalarning diniy bilimlarini to‘g‘ri shakllantirishdir. Imomlar, mutaxassislar ishtirokida seminarlar o‘tkazish, muqaddas kitoblarning ijtimoiy hayotdagi ahamiyatini ochib berish bu borada muhim vositadir.

Zamonaviy yondashuvlar va innovatsion metodlar

Yoshlar bilan samarali ishlash uchun an’anaviy tarbiya metodlaridan tashqari, zamonaviy va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash muhimdir. Chunki bugungi talaba axborotga boy, tanqidiy fikrlay oladigan, faollikka intiluvchi avloddir.

1. Interfaol o‘qitish metodlari

Bu metodlar talabaning faolligini oshiradi, ularda mustaqil fikr va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Jumladan:

- “Case-study” – hayotiy vaziyatlar asosida muhokamalar;
- Rol o‘yinlari – turli ijtimoiy holatlardagi xulq-atvorlarni model qilish;
- Debat va forumlar – fikr almashinuvi orqali qadriyatlarni baholash.

2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)dan foydalanish

Zamonaviy yoshlar raqamli texnologiyalar muhitida ulg‘aygan. Shuning uchun tarbiyada quyidagi vositalardan foydalanish dolzarb:

- Tarbiyaviy videoroliklar, podkastlar, bloglar;
- Telegram/YouTube orqali tarbiyaviy kontent tarqatish;
- Onlayn testlar, virtual muzeylar, mobil ilovalar orqali interaktiv o‘rganish.

3. Mentorlik (ustoz-shogirdlik) tizimi

Oliy ta’lim muassasalarida bilimli, tajribali ustozlar yoshlar bilan doimiy muloqotda bo‘lishi, ularga hayotiy yo‘llanma berib borishi kerak. Bu nafaqat nazariy, balki amaliy hayotda ham tarbiyaviy effekt beradi.

4. Ko‘ngillilik va ijtimoiy loyihalar

Talabalarni turli ijtimoiy loyihalarga jalb etish (keksalar, yetim bolalar, nogironlar bilan ishlash) orqali ularda ijtimoiy hamdardlik, mehr-oqibat, o‘zgalarga yordam qo‘lini cho‘zish fazilatlarini rivojlanadi.

5. Tarbiyaviy muhit va kampus madaniyati

Universitetlarda sog‘lom, toza, intellektual va madaniy muhit yaratish orqali bevosita tarbiyaviy ta’sir o‘tkaziladi. Buning uchun madaniy-ma’rifiy markazlar, kutubxonalar, sport klublari, o‘quvchi teatrlar faoliyatini yo‘lga qo‘yish zarur.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, talaba-yoshlarni ma’naviy-axloqiy jihatdan kamol toptirish – bu murakkab, ammo nihoyatda zaruriy va dolzarb jarayondir. Bugungi globallashuv va raqamli axborot oqimi sharoitida yosh avlodni har xil yot g‘oyalardan asrash, ularda milliy g‘urur, jamiyatga mas’uliyat, ijobiy shaxsiy fazilatlar shakllantirish asosiy vazifalardan biridir.

Oliy ta'lim muassasalari faqat kasbiy bilim beruvchi maskan bo'lib qolmasligi, balki har bir talabani barkamol shaxs sifatida tarbiyalaydigan maktabga aylanishi kerak. Ma'naviy-axloqiy tarbiya uzluksiz va har tomonlama yondashuvni, ya'ni oila, ta'lim muassasasi, jamiyat va ommaviy axborot vositalarining birgalikdagi harakatini talab qiladi.

Shu bois, har bir pedagog, har bir ota-ona va har bir jamiyat a'zosi yoshlar tarbiyasiga mas'uliyat bilan qarab, ularning qalbiga nur, bilim, ma'naviyat va ezgulikni singdirishga hissa qo'shmog'i zarur. Zero, kelajak yoshlar qo'lida. Ularga qanday tarbiya bersak, ertaga shunday jamiyatda yashaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Yo'ldoshev Q., Rasulov A. Ma'naviy tarbiya asoslari. – T.: O'qituvchi, 2015.
3. A'zamxo'jaev A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: Fan va texnologiya, 2021.
4. Saidov A.X. Zamonaviy axloqshunoslik asoslari. – T.: TDYUU nashriyoti, 2019.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori: "Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida", 2020-yil 3-iyul.

